

a doua cînd boierimea acaparează cîrmuirea centrală a statului, în a doua jumătate a secolului următor. Am arătat că *Învățăturile* reprezintă un moment de luptă între domnie și boierime; întrebarea care se pune este dacă ele corespund situației de ofensivă din vremea lui Ștefan cel Mare sau celei de apărare din epoca lui Mircea Ciobanul și a urmașilor săi.

D. Zamfirescu nu distinge clar, în articolul citat, deosebirea între aceste două faze istorice, dar se pronunță pentru epoca lui Ștefan cel Mare. Totuși recunoaște — recunoaștere prețioasă pentru teza noastră — că « el (unul dintre capitolele *Învățăturilor*) conține în embrion, ideologia așa-zisului stat nobiliar, în care boierii consideră pe domn un părinte (sic) al lor »¹ și adaugă că « din operele lui Ureche și Costin știm cum priveau boierii pe domn » (p. 55). Așadar *Învățăturile* corespund cu statul nobiliar, care începe să se formeze în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și se reflectă ideologic în scrierile cronicarilor din veacul următor.

Din citatele reproduce mai sus din textul *Învățăturilor* se vede lămurit că doctrina politică a acestei scrieri este destinată să apere pozițiile deținute de domnie împotriva pretențiilor noi ale boierimii: boierii pretind dregătoriile, de care dispune domnul. Cererea de dregătorii corespunde cu ofensiva boierească de la sfîrșitul veacului al XVI-lea; pe vremea lui Ștefan cel Mare, boierii ar fi cerut *privilegiu de imunitate*. Despre privilegiile de imunitate pentru care se dădea lupta în perioada precedentă (secolul XV și începutul celui următor) *Învățăturile* nu știu nimic. Venitul țării era, în vremea alcătuirii *Învățăturilor*, în întregime în mîinile domniei; boierii cer acest venit pentru dînșii, dar zice scriitorul: « venitul să nu-l dai altuia ». Sîntem într-o epocă în care domnul ia darea de la toți « săracii » (locuitorii neprivilegiați) din țară, se formase deci centralizarea, situația era considerată de scriitor ca un fapt împlinit de mult, dar mănăstirile și boierii tind acum să ia în mîna lor acest venit, rezultat din centralizarea statului. Ceea ce face puterea domnului, după părerea autorului *Învățăturilor*, este averea, banii, el cîrmuiește folosindu-se de danii în bani (« mai întîi are nevoie domnul de avuție multă »). Niciodată nu se vorbește în *Învățături* de privilegiile acordate de domn pentru moșii, care formau în epoca precedentă principala armă a puterii boierești, sîntem acum într-o perioadă în care se dezvoltă relațiile de marfă-bani. Boierii și ceilalți locuitori nu sînt reținuți în ascultare de jurămintul feudal, ci de banii pe care îi primesc de la domn. În pasajul despre datoria domnului de a întoarce țăranilor prin binefaceri banii pe care i-a luat de la dînșii sub formă de dări, scriitorul adaugă: « Căci în aceste zile din urmă, în care am ajuns noi, oamenii nu prea ascultă cuvînt bun și dulce, ci doresc întotdeauna avere departă »². Se subliniază crearea unor relații economice noi, care nu existau mai înainte. Domnul va răsplăti pe « slugile sale » cu bani, nu cu moșii. Despre danii de moșii, care odinioară legau pe boieri de domnul, suzeranul lor, nu se spune nici un cuvînt în *Învățături*. Dar, mai ales, pentru cine citește aceste sfaturi fără o idee preconcepută, răsare clar că domnul se apără în situația sa de deținător al venitului întregii țări și al prerogativelor de a numi după voie pe marii dregători. De nicăieri, în paginile *Învățăturilor*, nu reiese o imagine a statului în care boierii stăpîneau venitul țării într-un stat

¹ În realitate, în epoca statului nobiliar, domnul era nu un *părinte* al boierilor, ci un instrument al lor.

² *Învățăturile*, versiunea slavonă, p. 299.